

Szabó Palócz Attila

Lapsus

(Naplóregény tört képekből – részlet)

Szabó Palócz Attila a délvidéki Zentán született. Oklevelet az újvidéki Művészeti Akadémián szerzett. Vajdasági kiadóknál eddig nyolc kötete jelent meg: *Résnyire nyitva* (versek, 1993), *A meztelen Téalópó* (ifj. Szloboda Tiborral, monodrámá, 1995), *Úgy és némiképp* (Molnár Zoltánnal, szövegkönyv, 1996), *Fityisz* (gyermekversek, 1996), *Trium(f)virátus* (próza, 1998), *A zentai csata* (küldeményművészeti katalógus, 1999), *A falevéлке új ruhája* (mesék és versek, 2000), *Falanszter* (drámai műfajok, 2004). Filmje: *A pipogya hentes visszavág* (2005, 23 perc). 2004 óta Budapesten él.

Elképzeltem egy filmet. A legelső képet. Egy dokumentumfilmet, de akár játékfilm is lehetne.

A Nezavisni Vojvođanski Građanski List 1999. júniusi különszámának hátlapján, egy színes fotón a lerombolt, Dunába döntött péterváradai híd roncsai láthatóak. A felvétel alapszínei kékes és halványzöldes tónusúak, középen pedig a hídlábra tekeredett vaskonstrukcióval, szürkés kört rajzolva, sajátos effektusként, mintha számítógépen kifejekete-fehérítették volna ennek rajzolatát. A hídláb alatt (no persze már nem a vízben...) csak egy egyszavas kérdés: „PROLEĆE?” (Tavaszc?)

Hát, tavasznak tavasz volt, ha mi ezt itt, Vajdaságban nem is vehettük észre igazán...

Ez a hátlap lenne a filmem nyitóképe. Ezt mutatná nagyon közelről a kamera. Alatta pedig irtózatoss hangerővel felhangzana a Bijelo Dugme együttes régi, több háborúval ezelőtti dalának néhány sora: „...proleće na moje rame sleće, đurevak zeleni, đurevak zeleni, svima osim meni...”

Persze, miről is szólhatna manapság egy manapság megírt, manapság kitalált film Újvidéken, Vajdaságban, Jugoszláviában? Hollywoodban...

Talán – mondjuk – arról, hogy *A kapitány a barátom volt*, ami majd szorososan egybelóg azzal, hogy „*Collateral damage*”, az egésznek egyfajta prológusa, előjátéka pedig gyökerezhetne valami olyasmiben is akár, mint, teszem azt, az *Egy dühödt angyal az égből*. Kiegészítésekkel, folytonos és tartós kitérőkkel, túlbeszél és túlbonyolított mellékszálakkal. Amelyek mind egybelógnak valahol.

Meg kellene írni az elmúlt tíz esztendő történetét valahogy. Én igazából egy tankönyvszerű feldolgozásra gondoltam. De a tankönyv száraz adatközlés, nincs benne az az élet, az élő emberi hús, ami valódi, megélt élményekké teszi a történeteket.

Ahogy valamikor (néhány évvel ezelőtt) éreztem, hogy ha befejezem a *Kenotáfát*... Amikor befejezem a *Kenotáfa* című regényt, akkor meghalok, most már a startban is mozgat valami ilyesmi: amikor majd ezt befejezem, aminek ma még címe sincs, akkor már nem leszek itt.

Itt nem.

Nem tudom, hol kellene lennem...

A szemközti oldalon*Napsugár rakpart 4.*

A szemközti oldalon már Bánát terpszkedik. Zentán ez nem egy népszerű fogalom...

A Tisza túloldalán, ahová attól a pillanattól, hogy gyerekfejjel végre egyszer elmondhattam magamról, hogy megtanultam úszni, unokatestvéremmel naponta számlálhatatlan-szor úsztunk át meg vissza, át meg vissza, át meg vissza, át meg vissza, át meg vissza...

Aztán a Dunának sohasem merem ugyanígy nekimenni. Ott is hagyta hát...

Amikor 1999-ben, a bombázások csitulásával hazaköltöztünk Újvidékről, még idegen voltam itthon, ám azt mondtam, hogy ez volt az utolsó költözködésem, illetve hogy ezenfelül maximum egyet vállallok. Akkor persze arra az egyre gondoltam, amikor majd visszaköltözünk az akkor még negyedkés, azóta talán már félkésznek mondható újvidéki manzárdunkba. Persze, befejezzük, nem kérdéses, az építkezés lesz tehát a témám, s egyszer majd boldogan újságozhatom azt is, hogy – kész. De visszaköltözni már nem akarok.

Akkor az mondatta velem ezt az utolsóást, hogy évekig nyomorogtunk Újvidéken albérletről albérletre, s kitapinthatóan érződött anyagi romlásunkon, hogy egyre rosszabb helyeket laktunk, egyre távolabb eső városrészekbe költöztünk, egyre többet adtunk fel a mérceként támasztott kényelmi szempontokból. Az utolsó lakásunk, amelyben a bombázások hónapjait is átvészeltük, a Szatellit városrészben már annyira lepusztult volt, hogy egérlyuknak, számfészeknek hívtuk. Annyira kint van a város szélén, hogy szemközt már szántó-

földeket látni. Kisebb településeken nincs ebben semmi különös, még Zentán is szokványosnak mondható, de nem egy harmincezres nagyvárosban. Nem metropolis, értem én azt, de nem is egy Pecesor...

Azt meg, hogy visszaköltözni már nem akarok, az mondatja velem, hogy amolyan öregesen, én most már beleszoktam ebbe, valahogy itt megtaláltam valamit, felfedeztem valamit magamnak, amiben jól érzem magam, ami most megfelel. Persze azt sem mondom, hogy holnapra, kelő nappal nem változik meg bennem ugyanez; vagy amikor délután kettőkor Mazowiecki haver a csengőre tenyerel... Amilyen: még lehet, hogy előbb is érkezik!

Szóval, ez már valamiféle kivonulás önmagában is, ami kezdetben nagyon fájó volt, a kényszerhelyzet szülte, minden porcikám tiltakozott ellene. Tehát akkor mégsem, akkor mégsem kivonulás lehetett, hanem kitaszíttatás... Hűűű, de kemény!

Mint a rab, aki megszokja börtönét, s szabadulása közeledtével már otthonaként ragaszkodik hozzá. Megszökik, hogy elfoghassák s visszahozzák, hogy ezért büntetésből újabb éveket varrjanak a nyakába...

Kétségtelen, egyfajta bezártság jellemzi, egyfajta bezártság is meghatározza ezt a helyzetet, nagy különbség azonban, hogy kívülről zárják-e ránk a rácsos ajtót, s akkor nyitják-e ki, amikor ők érzik úgy, hogy elérkezett az ideje; vagy mi zárjuk magunkra az ajtót, hogy tulajdonképpen kizárjuk a külvilágot. Mert az egészen más... Ez utóbbi már akkor is kivonulás, ha befelé történik.

Befelé kivonulni a külvilágból befelé, illetve magába fordulást jelent. Ez pedig már pszichiátriai jelenség. Pszichopatológia. Parapszichopatológia...

Valamiképp tehát elefántcsonttorony, s ha már egyszer elefántcsonttorony, akkor jöhet, akkor menni kell, akkor ezt az egy utazást még vállalni lehet, vállalni kell. Erre a kompra még fel kell szállni... Csomagolni, cuccolni, de óvatosan, s vigyázni, hogy tényleg csak a legfontosabbakat vigye magával az ember, mert a kacat felszaporodik akkor is, ha nem cipeli magával az ember. A kacat bárhol, még az elefántcsonttoronyban is utoléri.

Felszállni erre a kompra, amely a Tisza szemközti oldalára visz, a kompra, amelynek túlsó vége már Bánátba ér. Felszállni erre a kompra, melynek célállomása talán épp ugyanaz a pont, amelyre szobám ablaka néz emberemlékezet óta, a kompra, melyen nagyapám volt a révész, s egyik télen, ahogy fűrésszel a jeget vágták, hogy utat törjenek maguknak és a megélhetésüket biztosító járműnek, megcsúszott és a jég alá esett. Szerencséje volt, kihúzták.

A szemközti oldalon is a rakpartra költözve, hogy most onnan nézzek majd vissza az itt hagyott szobámra, s annak ablakára, ahonnan eddig a túlsó partot kémleltem. S a ház is ott áll majd talán, ahol gyerekfejjel egyszer meglestünk egy szeretkező párt. A nemiségünk felfedezésének szinte még a küszöbén sem járó kölykökként tártott szájjal bámultuk, hogyan abálják egymást, s ahogy egyikünk nagy csodálkozásában felszisszent ezen, vagy csak egy száraz gallyra lépett, vagy épp beleélve magát a jelenetbe, akár áthatóan nyögött, felsóhajtott is egy határozottat, ki emlékszik már?, a hím, a telhetetlen, anyáinkat szólította fennhangon szitkozódva maga alá.

Ide most visszatérni?

S ha ott áll lesben azóta is, várva, hogy visszatérjünk, hogy jól ellássa a bajunkat? Akkor mi a vízbe vetettük

magunkat, s irány visszafelé, úszás ezerrel, de ő ott maradt párjával azon a parton... S ha azóta is azt lesik, mikor kísérhetik le rajtunk megzavart s talán el is maradt orgazmusukat?

Mindegy, ha jár a komp, menni kell. E la nave va...

Navigare necesse est...

Navigare necesse EZT!

...ezt neked?

Az elefántot a hatalmas emelődarúval beemelik a hajóra, hiszen a toronyot majd valamiből meg kell építeni odaát, s a némafilmen csak a kéményfüstből látszik, hogy füttyöl a hajó... Jó kis ragtime fest alá hátteret. A szittyák pihenni mentek...

Csak a virágáros lány arca a régi...

A virágáros lány arca...

(film-tele-novella)

((arról, amit magammal hoztam...))

Amikor a Kenotáfa fejezeteit írtam, akkor még leginkább színész voltam. Ma újságíró. Megint elkelne egy kiadás pályamódosítás. Az írás pillanata pedig azokban az években az átmenet stációt jelezte. Ha úgy vesszük, ma sincs ez másképp. Az a valami, ami átvezet valami másba. Végtelenített filmtekercsen.

Ahogy a hangszalagot is végteleníteni lehet. Ha van áram, és bekapcsolva hagyjuk a magnót, akár hetekig is képes folytonosan ugyanazt a szalagot játszani, megszakítás nélkül, anélkül hogy esetleg meg kellene fordítanunk a kazettát benne. A turpisság a dologban csak annyi, hogy az ily módon végtelenített szalagon az ily módon hetekig megszakítás nélkül lejátszásra kerülő hanganyag alig valamivel lehet több 15 másodpercnél.

Igen, háborús képeknek kell itt következniük, rögtön a Nezavisni hátlapja után, amint elhangzik az első dal utolsó idézett szava is, és a lemezjátészó zsinórját egy határozott mozdulattal kirántjuk a falból, a konnektorból. Tizenöt másodpercnyi hadszíntéri felvétel, ami végtelenített filmtekercsen állandóan ismétlődik, ismétli önmagát, ismétli önmagát, ismétli önmagát, ismétli önmagát, ismétli önmagát... Miközben mindvégig „Jugoslavijo na noge...” van.

Ahogy annak idején gondolatban egyszer már egységes történeté fűztem össze a korábbi dolgokat. Annak a szappanoperának *A szarka* lett volna a nyitánya, a prológusa, majd *A meztelen Télapóval* folytatódott volna. Egy egységes történet, melyben az említettek után a *Kati a tauroszok között* következett, majd az igencsak kimerítő *Kenotáfa*, hogy végül az egész az *Egy dühödt angyal az égbőlben* érjen véget.

Ez a történet most a dühödt angyallal kezdődhetne el. Itt már nem összefüggő a dolog, mert bár az angyal köthetné akár egyenes vonalúan az előzőekhez is, mégis ennek az egésznek a háborúk, s végül Koszovó lenne a témája.

Az elmúlt tíz esztendő...

Az egymást érő, egymás sarkába lépő háborúk.

Mert egymás kezébe adták itt a kilincset a háborúk...

Még előszobáztatnunk sem sikerült őket.

Kezdődjék tehát az angyallal, következzen a kapitány, jöjjön a járulékos elem... És a Pornographica se maradjon ki. Már csak a libidónk ápolása miatt se!

Oooh, Abdul!

Képileg azonban továbbra sem tudom, hogyan kellene folytatódnia a

filmnek. Valami jó hollywoodi húzások kellene. A végtelenített szalag csak forog-forog-forog a vetítőben, közben „Jugoslavijo na noge...”

Vágni kellene.

Vágás.

Megjelenhetne a vásznon... Mert szélesvásznú filmnek kellene lennie, annyi szent. Utóbb persze, amikor lefutott már a mozikban, DVD-n és videón is forgalmazni lehetne. De ezt most még hagyjuk, ez ma még nagyon is a jövő zenéje. A téma pedig a múlt. Szép is lenne a szittyákkal kezdeni, mint Jeles az *Álombrigád*ban, de ha már ennél a filmnél tartunk, ebből egy másik jelenet kellene:

– Nagyon különös álmom volt az éjjel. Azt álmodtam, hogy az üzem hármass bejáratánál talákoztam Lenin elvtárssal...

Igen, ez jó, ezt el kellene sütni valahol. Mert végül is, ez egy rövid jelenet, idézetként beemelhető a filmbe, anélkül hogy a szerzői jogokkal valami gond lenne.

A szerzői jogokra való hivatkozással...

Igen, teszem azt, menjen le ez a jelenet.

De csak odáig tartson, hogy:

– Rám nézett és megkérdezte: mi az, nem ismer meg?

Itt rögtön jöhet a vágás.

Vágás.

Jelenjen meg aztán a vásznon rögtön ezután egy mutatóujj, amelyik megnyomja a videorecorder EJECT-gombját, a képmagnó dobja/köpje ki a kazettát, s látsszon az eredeti kazetta cédulája/matricája, amint ott áll nagy, olvasható betűkkel a film címe is: *ÁLOMBRIGÁD*...

Kerüljön be rögtön egy másik kazetta a videóba.

Közben a kamera nyisson tágabbra, körözzön a szobában, látsszon a család, akár még a rokonság is, ahogy bevonul, mint a Vörös Hadsereg, a szobába. Filmet nézni jönnek. Mind leülnek, helyet foglalnak a tévékészülékkel szemben, ugyanaz a mutatóujj, amit az imént egyszer már láttunk, nyomja meg most a PLAY gombot és kezdődjön el a film...

Valami jó kis klasszikus kellene.

Az első vagy a második Keresztapa. Vagy, ha már háború kell, hát a Full Metal Jacket. Igen, Kubrick, az jó. Meg aztán, nemrég halt meg, a szaksajtó most tele van a róla szóló megemlékezésekkel, tanulmányokkal. Űrodüsszeia 2001. Gépnarancs. Hú, hát Fellini, az örök kedvenc. La dolce vita. E la nave va... A nők városa. Imádni való filmek.

És kezdődjön el a film. Kezdetben a kamera mutasson csak annyit, hogy a képernyőn megjelennek a filmkockák, a főcím, de a széles vásznon a tévékészülék kockájába lógjanak bele a fejek, a család, a rokonság dús hajzatú koponyái. Ahogy a szélesvásznú moziban egyébként is belelőgnak az előttünk ülő nézők fejei.

Később azonban a kamera közelít sen rá teljesen a képernyőre, s csak a közben már elkezdődött filmet lássuk. Itt aztán megint lehet vágni.

Vágás.

A Kenotáfa végére valóban meghaltam. Maga egy halál az is, hogy berángattak katonának... De a végére tényleg... Az már csak emlékmű egykori önmagamnak. Valakinek, aki voltam. Annak az embernek, akiben egykoron magamat tisztelhettem.

A végére meghaltam. Akiről az az egész szól, ma már egyáltalán nem ismerős nekem.

Nagy szerencsém, hogy nem követett el semmit, aminek a következményeiért esetleg nekem kellene viselnem a felelősséget.

Abból is filmet kellene csinálni.

Az egészet összefűzni, hogy egy véget nem érő szappanopera kerekedik belőle. Alapítványi támogatásokkal megspékelni, hogy a művészfilmek mintájára ez művész-szappanopera lehessen. Amolyan elvont...

Hogy ne kelljen a logikára sokat adni.

Meg a poentírozásra.

Forgassa le önmagát, vágja össze önmagát a film...

Az idősíkok egymásba lógnak, mégse bolygassák egymást.

Akárcsak ez a vágás is itt: hiszen amikor a kamera már a tévékészülék képernyőjére közelített, akkor ott már nyugodtan el lehet metszeni ollóval a filmszalagot, s attól a pillanattól, vagy mondjuk, a következő jelenetet azért talán mégis ki lehetne várni... Szóval két jelenet között előbb nyissz, aztán meg ragassz, s onnan az eredeti Fellini- vagy Kubrick-filmet is be lehet vágni. Egészen a végéig. Aztán egy-két jelenettel a vége előtt ismét jöhet egy vágás.

Vágás.

Most a kamera (a mi kameránk, az, amelyikkel a mi filmünket forgatjuk) ismét a képernyőre közelítve mutatja a filmkockákat, s lassan, nagyon lassan, fokozatosan távolodik tőle. Idővel a család és a rokonság koponyái is újra megjelennek, a képernyőn pedig már a lejelentő megy. Nino Rota zenéjével ez gyönyörű lehet.

A látogatók felállnak és távoznak, néhányan motyognak ezt-azt, de az sem igazán fontos, hogy értsük, mit mondanak. És elmennek. A mutató-

ujj most a REW gombot nyomja meg a videón.

Máris kész a filmünk. Olcsó kis produkció, csak az eredeti kópiát kell beszerezni, s egy forgatási nappal hozzáforgatjuk a család bejövételét... A csalán bejövételét...

Vágás.

Vágás.

Vágás.

Persze... Ahogy a videót kikapcsolták, a tévékészülék képernyőjére beúszik a tévéműsor. Amit az antennák befognak...

Az antennáink befogóképessége véges.

Az adóelszámolásunk éves...

A villanyszámla meg havi.

Inkább a menstruációt kapnám meg ilyen rendszerességgel, talán még azt is könnyebben elviselném.

Beúszhatna ide a képernyőre, mondjuk az a felvétel, amit Topolyán készítettem nemrégiben. Még javában tartott a háború, szórta a NATO a fejünkre az áldást. (Igen, ennek egy olyan filmnek kell lennie, amelyik nem foglal állást, se pró, se kontra a bombázások kapcsán... voltak! és punk-tummmmm! Jók, rosszak, ilyeneket nem mondunk. Igen, a szereplők mondhatnak ilyeneket, az egyes szereplők, de maga... illetve... Ön, a film nem...) Anyósomnál vettem fel kábé félórányit a NATO-tévé műsorából videóra, a lányom kazettájára, a 101 dalmát kiskutya után... Hogy Újvidékre lehozva a Kumcsekemnek is megmutassam, milyen is az a műsor, amiről annyit pofáztam, mert ő sehogya sem tudta befogni.

No, miután látta, már nem is akarta...

Be lehetne ide vágni ezt is. Kezdődhetne már akkor, amikor vonul

ki a szobából a rokonság... Csak feliratozni kellene, mert a NATO-tévé, akármennyire rosszul is, de szerbül igyekeztek beszélni.

Valami cikornyás, túldíszített, barokkos betűkkel kellene odaírni a képsorok alá a magyar fordítást. Még azt se bánám, ha gót betűkészletet sikerülne előkotorni valahonnan.

Ettől aztán igazán dokumentumfilm lenne belőle...

S miközben peregnek ezek a cseppek sem izgalmas képsorok, MEGINT A SZITTYÁK!

Lovaikon bevonulnak a lakásba, a szobába...

Be lehetne vágni ide egy olyan képet is, hogy két-három szittyá botorkál a lován felfelé a sötét lépcsőházban, mert áram az városszerte sincs. Az is csoda, hogy a videó működik.

Ezért kell hogy művészfilm, illetve művész-szappanopera legyen, hogy a logikát le se kelljen szarni...

Amikor megérkeznek a megfelelő emeletre, megállnak az egyik bejárati ajtó előtt, még a feliratot is látjuk rajta... Oda lehetne írni, hogy Kumcsek, vezetéknev nélkül, vagy azt, hogy Tandori Arnold, Sarnyai Ödön, Jana Bitchaklová... A korábbiakat hagyjuk el...

S ahogy megállnak az ajtó előtt a lovaikkal, halljuk, hogy nyílik a hátuk mögött a liftajtó, ekkor már a vásznon is látjuk, s a negyedik szittyá is kiront a liftből.

A szittyák fontosak. A legmenőbb sztárszínészeket kell szerződtetni ezekre a szerepekre (a munka java részét úgyis a kaszkadőrök végzik majd el helyettük...), s a lovaik farán nagy betűkkel minden pillanatban olvasható kell legyen:

ad egy – az autogramcímük,

ad kettő – az internetes elérhetőségük, honlapjuk címe.

A lovak egymás mellett kórusba verődnek, s nyerítős-népies beütésekkel (knock out) éneklük, hogy:

– You can't beat the feeling!

Az egyikük elpottyant egy hasmenéses lócitromot, s a lépcsőház fehér márványán kirajzolódik a jól ismert felirat: Coca-Cola.

– Ugye, nem maga a Michael Jackson?

– A tábornok vagy az énekes?

– Miért, melyik szeretne lenni?

Vágás.

De mire a Coca-Cola-felirat kirajzolódna az imént látott hasmenéses lócitromból, máris veret a lépcsőházban a takarítónő, egy pléhvödör csörömpöl a kezében és kiabál meg ordibál meg az I Can't Get No, Satisfactiont dobolja a vödör oldalán...

– Már megint mindent összeszar-nak... Mindig csak szarnak...

A szittyák már önmagukban is történelem. De szerintem a találkozásuk a takarítónővel is az... Meg hogy a lovaik összeszarják az üzemi tusoldát...

Mondjuk, én valami módon még Lenint is beapplikálnám oda, az üzemi tusoldába, meztelenül, az egyik zuhany alá.

Meg Trockijt is. De őt kötelezően csakis Haris Pašović, a bosnyák színházi rendező játszhatná. Megdöbbenő kettejük hasonlósága. Ha őt nem lehet rábeszélni (szerintem nekem azért mégis sikerülne), akkor inkább Trockij nélkül kell megoldani a jelenetet.

Trockij csak az állat vakarássza, nem szól egy szót sem.

Vágás.

Ez egy durva, kegyetlen vágás. Amin felszisszen a szakma, felszisszen a kritikus, és felszisszen a néző. De, egyszerűen, ebből a szituációból már nem tudtam máshogy kimászni...

El kellett metszeni. Mert: mégis, mit kezdjek egy zuhanyozó Leninnel meg egy állvakarászó Trockijjal egy szocreál üzemi tusoldában?

No jó, persze a szittyák, de őket meg otthagytam a lépcsőházban, nem rángathatom csak ide-oda őket.

Ki kell állítani egy népviseletbe bújtatott öregasszonyt a Tisza-partra, s a szájába adni valami népdalt. Kalo-taszegit. Keservest.

De ez meg túl blőd.

No persze, annyira blőd kevés megoldás lehet, mint Ön, a NATO-tévé, de azért hadd menjen csak a műsor. Nem sok hely volt ott a kazettán. A kalózmásoló gondosan ügyelt arra, hogy ne szabja a kelleténél hosszabbra a szalagot. Talán még fél óra sincs.

Egyébként ez sem gond, mert egyetlen Kumcsekemnek ezt sem volt türelme becsülettel végignézni.

– Ha ilyen szar az egész, akkor kapsold ki.

A szemközti tömbházból beláttak hozzánk a lakók, akiknek nem ez a kedvenc csatornájuk... Jobb is lesz ez így talán. STOP, REW, EJECT, POWER.

Vágás.

A videokazetta legvégéig tart a felvétel, tehát a recorder egyedül is elkezd visszatekerni, amikor lejár a szalag. És ki is köpi, még a POWER-t is „lecsapja”. Ehhez a jelenethez tehát még a mutatóujj sem kell.

A hüvelyk azonban már annál inkább...

Vágás.

A hadisajtó bővületében...

Vágás.

Két háborús nap a sajtó jegyében...

Vágás.

Ugyanakkor a háború – zajlik. Itt, ahol a NATO-tévét nézzük, s az egyenesen hozzánk is szól, sok mindenről egészen másfajta vélemény alakul ki bennünk. Kell tehát egy szereplő, akinek a szájába lehet adni mindezt, akivel elmondatható egy vélemény. Aki ezáltal majd már állást is foglal, egy másikat (munkahelyit) meg talán elveszít emiatt.

Egy névtelen.

No jó, persze, adunk neki egy nevet, hogy tudjuk, melyik szereplőt kell mozgatnunk, ha róla van szó, de a filmben egyszer sem nevezik nevén a gyereket, nem szólítják Pistikének... Minek is, hiszen ismerik anélkül is.

Vágás.

Ő lesz most az idegenvezető. Az idegenforgalmi iroda alkalmazottja...

– Mi a szösz, haver?

– Ááá... csak...!

Ha alaposabban körülnézne, talán el sem hinné, hogy a büszke, fejlett, civilizált Európában jár az, aki manapság Újvidékre, Szerbiába, Jugoszláviába csöppen. Pedig, akárhogy vesszük, térképészetileg mindenképp ott van, ha történelmileg talán fényévnyi távolságra is... A pillanatnyilag zajló történelem ugyanis sokkalta inkább Afganisztánra, a Közel-Keletre, Irakra vall.

A NATO légierje kereken ötvenedik napja bombázza Jugoszláviát. Május 12-e van, borongós tavaszi nap... A város felett, ahol élek, harmadik napja csendes a légtér. A NATO azonban annyira kiszámíthatatlan, hogy sohasem tudhatjuk előre, melyik pillanatban remegnek meg újra a falak, az ablakok. Egy-két napig békén hagy itt bennünket Újvidéken, de aztán mindig újra tapétára kerülünk. Légiriadó is on the board! Sajnos azonban a légiriadó sem jelent semmiféle biztonságot

azok számára sem, akik a felhangzó szirénajelre rendszeresen lejárnak a pincékbe, becsülettel bevonulnak az óvóhelyekre, mert szerény számításaim szerint is eddig legkevesebb négy alkalommal fordult elő, hogy csak a bombák becsapódása után szólaltak meg a szirénák városszerte. Akkor meg már minek? Amikor az utcán ért a bombatámadás, személyesen is tapasztalhattam, milyen érzés az, ha fél lépéssel előttem szállnak világgá a kibrakatüvegek szilánkjai, amikor meg az olajfinomítót lőtték, annak a fénye az egész város felett pirosra festette az eget – még ebben a városrészben is, ahol én lakom, Újvidék másik végében is olyan világos volt, hogy akár olvasni is lehetett volna az utcán. Továbbra sem járok le az óvóhelyre. Nem hősködésből, inkább csak letargiából, indiszponáltságból. „Csakazértsem”...

Ha kihajolok második emeleti albérlési lakásom ablakán, töretlen a csend. A város esti, éjszakai életének hangjai már több mint egy hónappal ezelőtt elültek, azóta csak a NATO gondoskodik arról, hogy ne múljon el azért már éppen minden éjszaka események nélkül. Ezek azonban egészen másfajta események, mint amilyeneket a március 24-e előtti éjszakákon megismerhettünk. S nincs egy épkezláb hírforrás, amelyikből tájékozódni lehetne, hogy éppen mi van folyamatban...

Vágás.

Itt megjelenik egy felirat. Ha most nem filmet forgatnánk, hanem teszem azt, újságcikket vagy nagytanulmányt írnánk, akkor ez lenne a közcím, de így csak amolyan közbeékelte feliratot tudunk csinálni belőle, ami a némafilmek jellemzője. Megint előkotorjuk cikornyás betűinket (megkérdezzük a vágót: sikerült-e gót betűket találnia?),

és nyugodt lélekkel megjátsszuk a hülyét... No ez az, ami egyáltalán nem esik a nehezünkre, csak önmagunkat kell adni, és megy máris minden, mint a karikacsapás: *A kis-jugoszláviai tájékoztatás lezüllesztésének kezdetei* – nem teszünk írásjelet a végére, mert a közcímek után sem szokás kitenni a pontot.

Nincs más dolgunk, csak hülyének kell lenni... Ez veleszületett adottság, többször is sorba álltunk érte. *Welcome on the middle of the film* – ne feledjük, az ilyen poénokért cannes-i nagydíjat lehet kapni...

Úgy teszünk, mintha a feliratot valóban egy némafilmből vettük volna kölcsön. Hagyunk annyi időt szegény, szerencsétlen, kiszolgáltatott nézőnek is, hogy elolvassa, amit táltunk neki, majd folytatásként bevágjuk Chaplint. Chaplin! Örök kedvenc, tehát örök nyerő poén is egyben. Egy gazdag úr becsapja a háta mögött az autó ajtaját, Charles pedig odébb andalog. A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

Kimerevített kép. Addig merevítjük, míg meg nem hajtja a derekát. Elöttünk.

Egészen eltorzul a kép. A filmkockát mintha önmagából fordították volna ki. Számítógépen ma már mindennaposak az ilyen nagytítások.

Nem szemcsés ez a kép, az apró kis minőségrontó szemcsék már épületnyi kockákká nőttek. A kép önmaga helyett sokkal inkább hasonlít valami képeslapra: New York by night...

A növekvő kockák már önmagukban is szemcsésekké válnak. A rejtett formák új értékeket varázsolnak elő önmagukból.

A történet folytatódik.

Vágás.

A régi, titói négyzetméterekben mért Jugoszláviának a körülményekhez és az adott lehetőségekhez képest kifejezetten fejlett tájékoztatási rendszere volt, amely Josip Broz halála után is tovább fejlődött. A kelet-európai változások – mindenben egy-egy lépéssel lemaradva a Varsói Szerződés és a Kölcsönös Gazdasági Segítség egykori tagállamai mögött – a kilencvenes évek elején ezt az országot is elérték, az alkotmányból törölték a verbális deliktumot, a sajtószabadság egyre eredményesebben kezdte bontogatni szárnyait. Megjelent a privát, a független sajtó, kialakult a többpártrendszer és az alapítványi támogatások rendszere is működni kezdett.

Slobodan Milošević ezekben az években épp a változások ellenében, a titói életmű szónoki védelmében emelkedett az akkori Jugoszláv Kommunista Szövetség élére, majd Szerbia tagköztársaság államszerveinek legfelsőbb tisztjére. A szövetségi kormánynak egyre nagyobb akadályokat kellett leküzdenie ahhoz, hogy működni tudjon, mégis voltak nagy pillanatai: Ante Marković kormányfő vezetésével ígéretesen induló gazdasági reformokat hajtottak végre, amelyek igen perspektivikusan utaltak annak a lehetőségére, hogy az országot a volt szocialista államok közül elsőként vegyék fel az Európai Unióba. Ez

azonban – mint utóbb nagyon véresen kiderült – csak egy múltó, pillanatnyi lidérc volt, ugyanis hamarosan a fegyverek kerültek vezető szerepbe, sorra robbantak ki a különböző háborúk.

Igazából, akárhogy csúrjuk-csavarjuk is a matematika zűrös rendszerét, az egész történet összesen egy háborúról szól. A történelemből ismert harmincéves háborúhoz viszonyítva ez egyelőre még csak az egyharmada annak, de továbbra is kétséges, hogy a végső számadatok mikor tisztázódnak le végérvényesen, azazhogy meddig tart még ez az egész örület.

Egy igen furcsa, szokatlan időszakként határozhatjuk meg a részben már 1992-től is, de leginkább 1994 és 1997 közötti időszakot a tájékoztatás szempontjából. Egyfajta megfoghatatlan anarchia uralkodott el a tájékoztatásban, amikor egyre nagyobb nyomás nehezedett a független sajtóra, bármit szabad volt megírni, s ugyanakkor semmit sem volt szabad. S a kettősség állapotát csak fokozta, hogy az állami, miloševići médiumok és a független tájékoztatási eszközök szinte egymásról tudomást sem véve ontották az egymásnak homlokegyenest ellentmondó információkat. Az újságíró bármit leírhatott, a szerkesztő bármit leközölhetett, s a rezsim csak a kevésbé átlátható háttérjátékokban igyekezett gátat vetni a tevékenységüknek – ott azonban igen hatékonyan. Felbérelt bandák támadtak meg független újságírókat az utcán, ellenzéki vezetőket tartóztattak le, politikusok ellen folytak a perek...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

Törvénytelen törvény.

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

No, most jöhet megint az a népviseletbe öltöztetett öregasszony a Tisza-parton a kalotaszegi keserve-sével...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

Adjunk végre nevet ennek a szereplőnek... Mert megérdemli!

Selby B. J. – repülőezredes, a brit királyi légierő (RAF) összekötő tisztje a Jugoszláv Népfelszabadító Hadereg és Partizánosztatok Legfelsőbb Parancsnokságánál. A virágáros lány arca...

Vágás.

A kocsmai verekedések szintjén.

Vágás.

Itt következik a párbeszédék kényszere. Egy mai filmben már nem lehet monologizálni, a dialógusokra, az akciókra kell fektetni a hangsúlyt. Autós üldözések városszerte, két statiszta megsétáltat egy nagy üveglapot, s az előre kiszámított pillanatban a gyalogátkelőhelyre érnek. A zebrán áthaladva az elöl száguldó üldözött keresztültört az üveglap közepén... Elvesztünk!

Talán egy kis szünetet kellene tartani a forgatáson. Kezd már mindenki kimerülni, sorban pattognak el az idegek... Mint a kukorica...

Takaróképnek ideális: az edényben a kukoricapattogatás folyamata... Egy-egy pattanás, egy-egy bomba, belenyúl a fakanál, no ez volt a híd...

Szittyaszar.

Mindenkinek jólesne egy kávé...

Dögerős.

Sajnálom, de ezt a jelenetet újra kell venni. Ugye, nem látott már valamelyiktek valami ilyesmit valamelyik filmben? De tényleg, gyerekek... Akkor csak ki kellene nyisszantanunk onnan. Nemhogy itt napokig kínlódjunk ezzel... Rámegy az egész éjszaka. És a tiétek is.

Living In Oblivion – tudjátok, mi vagyunk most az a film, amelyiket ők egész idő alatt forgatják. Csapnivaló, az is a film címe magyarul... Pedig debil. A fordítás. Nem is fordítás ez, hanem...

Maraton életre-halálra a *Marathon* manból, Veszett a világ a *Wild At Heart*ből, Sztárom a párom a *Nothing Hill*ből...

Nem baj, vevők vagyunk erre is.

Minden eladó, de az már Andrzej Vajda. A tökmag, a napraforgó, a pattogatott kukorica... Eladó. Kicsit szomorkás az árfolyamom máma...

Vágás.

Vágás.

Vágás.

Kár, hogy a filmeknek nincsenek felvonásaik. Hogy a néző kimehessen az előcsarnokba a film szünetében elszívni egy cigarettát. Hogy megtárgyalhassa a szomszédjával, mi tetszett neki, mi nem, szerinte mik lesznek a fejlemények, ki lesz a győztes, fölülke-rekedik-e a jó, vagy hogy egyeztessék, össze tudták-e számolni a hullákat mind...

A tömegsírban ki mennyit gyanít.

Ez lesz majd csak igazán a párbeszéd. A dialóg. A stúdió.

S mit keresnek itt a szittyák a képben? S hogy felüdülésképp együtt, vihogva még egyszer elénekelhessék: „You can't beat the feeling...”

Oltsd el gyorsan a cigidet, a gépész már végzett, kezdődik a második felvonás...

Vágás.

Még csak most alszanak el igazán a fények.

Till the end of the world...

A kép ismét olyan merev, hogy férfi legyen a talpán, aki nem irigyelhetné meg, de nyomban.

Vágás.

Nem, ez nem némafilm, csak valami baj van a hanggal: a mi filmünket adják, mégis a híradók hangjai mennek...